

Svenskhetens gränser

Tobias Hübinette och Carina Tigervall om adoptivfamiljer och ras

Trots att begreppet "ras" sedan länge är tabu i Sverige, verkar en av svenskhetens tydliga gränser fortfarande gå vid den vita kroppen. Enligt forskare Arbetaren talat med är det dags att tala om ras igen.

Forskarna Tobias Hübinette och Carina Tigervall har nyligen utkommit med boken *Adoption med förhinder. Samtal med adopterade och adoptivföräldrar om vardagsrasism och etnisk identitet*. Eftersom diskriminering mot adopterade inte kan bortförklaras i termer av "etniska" faktorer som språk och kultur, kan boken beskrivas som en slags renodlad studie av vardagsrasism.

Var går svenskhetens gränser?

TOBIAS HÜBINETTE: – Jag skulle, utifrån mina informanternas upplevelser, säga att en av gränserna faktiskt utgörs av ras eller utseende i form av ögon-, hud- och hårfärg, vilket beror på specifika saker i den svenska historien. Från 1850-talet till 1950-talet rådde ett institutionaliserat rastänkande i Sverige, som genomsyrade alla samhällets sfärer. Sverige blev då modernt och många växte upp i en tidsanda då svenskarna framhölls som eliten av den vita rasen.

– Dagens samhälle är i sin tur präglad av 68-rörelsen. I denna rörelse ingick en antirasism som i dag är institutionaliserad och som har ersatt det tidigare rastänkandet. Här finns en slags "färgblindhet" som på ytan kan utgå sig för att vara antirasistiskt, men ofta får negativa följder för dem som utsätts.

– Våra informanter upplever rasism i sin vardag, utan att ha ett riktigt språk för att beskriva det. Det är denna beskrivning vi som forskare försöker göra genom att faktiskt tala om ras, vilket man annars inte gör i Sverige.

CARINA TIGERVALL: – Vi känner samma avstånd som alla andra inför begreppet ras och att särskilja människor utifrån utseende. Men när detta nu förekommer så behöver man ett provisoriskt begrepp som fungerar. **Varför fungerar inte "etnisk diskriminering"?**

CT: – Man talar om etnisk diskriminering som något negativt man ska få bukt med, men tycker ofta att det har att göra med en brist hos "invandraren". När man säger att personen inte har rätt utbildning eller inte har kulturell kompetens försöker man hitta orsakerna hos den som blir utsatt i stället för hos den som diskrimineras.

– Men när adopterade diskrimineras måste man erkänna att det handlar om utseende. Även många invandrare vittnar om att det handlar om deras själva uppenbarelse – inte alls bara om språkliga brister eller liknande.

Adopterad och adoptivförälder

Tobias Hübinette är forskare vid Mångkulturellt centrum i Botkyrka och Carina Tigervall är forskare vid Centrum för genusvetenskap, Lunds universitet. Deras gemensamma bok *Adoption med förhinder. Samtal med adopterade och adoptivföräldrar om vardagsrasism och etnisk identitet* bygger på en intervjustudie från 2007, med tjugo vuxna adopterade och åtta adoptivföräldrar.

Hübinette och Tigervall har delvis utgått från sina egna positioner som adopterad och adoptivförälder och ville skriva boken tillsammans för att överbrygga det antagonistiska förhållande som tenderar att finnas mellan dessa grupper i den offentliga debatten. Boken behandlar överhuvudtaget inte adoption som praktik, utan diskuterar enbart adoptivfamiljers liv och vardag i Sverige.

"För att åstadkomma ett antirasistiskt samhälle så måste man erkänna rasismen och inte gömma sig bakom en färgblind utopi."

TH: – I slutet av 1990-talet kom en statlig utredning fram till att ordet ras skulle renas bort från det offentliga språkbruket. I den anglosaxiska världen pratar man öppet om ras när man avser det som är kopplat till utseende snarare än till kultur och religion, men i Sverige används bara begreppet "etnisk".

Hur kan den specifika diskrimineringen mot utlandsadopterade se ut?

TH: – Det mina informanter upplever är hur de ständigt ifrågasätts kring varför de är i Sverige, var de kommer ifrån och om de ens är svenskar. Det kan ta sig uttryck på olika sätt, men att tilltalas på engelska är ett vanligt exempel.

CT: – Adoptivföräldrar får frågan om vilket språk de talar med barnen, även när man berättat att barnen är adopterade och har bott i Sverige sedan de var spädbarn.

– Det mest genomgående är att barnet ständigt uppmärksammas och att familje-

Tobias Hübinette och Carina Tigervall har givit ut en bok om adoptivfamiljers liv i Sverige, baserad på intervjuer med adoptivfamiljer och adopterade barn.

konstellationen kräver en förklaring som man alltid ska ha till hands. Folk vill veta "hur länge har ni haft barnet", "var hon kommer ifrån" och det kanske inte upplevs som så jobbigt, tills man lägger ihop alla tillfällen. Även om folk frågar på ett snällt sätt så blir den eviga känslan som förmedlas till barnet att "just du har något som måste förklaras, det räcker inte att du bara finns".

– Det är också intressant hur rasistiska händelser på lekplatser och i skolan ofta

omkodas till allmän mobbing. Intentionen att inte peka ut barnet som annorlunda är positiv, men konsekvensen blir att det är svårt att benämna det som händer och att strukturen drunknar i färgblindheten.

TH: – Bland mina informanter dök det hela tiden upp berättelser från den intima sfären. Familjemedlemmar, vänner, partners eller andra som de har nära relationer med utsätter dem för saker som är kopplade till deras utseende. Jag har beroende på situation benämnt detta som sexualise-